

Moskén i islam

Värde, plats, position och betydelse ur ett sunnitiskt perspektiv

المَسْجِد

Inledning

Moskén – på arabiska *masjid* (مَسْجِد), av roten *sajada* 'att falla ner i prostration' – är muslimernas främsta plats för dyrkan av Gud. Ordet betyder ordagrant 'platsen för nedfallande' och syftar på den fysiska handling som står i centrum för den muslimska bönen. En större moské där fredagsbönen hålls kallas *jami'* (الجامع), 'den samlande', eftersom den för samman gemenskapen.

Inom sunnitisk islam betraktas moskén som långt mer än en byggnad. Den är samtidigt ett gudshus, ett andligt centrum, en lärdomsplats och hjärtat i den muslimska gemenskapen. Denna artikel behandlar moskéns värde, dess historiska ursprung och plats, dess position i samhället, de teologiska skälen till varför moskén är så central, samt de arkitektoniska element som präglar den.

Moskéns värde och betydelse

Moskén kallas i den islamiska traditionen för 'Guds hus' (*bayt Allah*). Den är en plats avsedd uteslutande för dyrkan av Gud (Allah) ensam, fri från avgudadyrkan, eftersom islam är en strikt monoteistisk religion. Här tillbeds Gud genom de fem dagliga bönerna, frivilliga böner, recitation av Koranen och åminnelse av Gud (*dhikr*).

Koranen lyfter fram moskéns helgd och värde i flera verser. I sura al-Tawba (9:18) framhålls att de som vårdar Guds moskéer är de som tror på Gud och den yttersta dagen, förrättar bönen och ger allmosan. I sura al-Jinn (72:18) sägs att moskéerna tillhör Gud, varför ingen vid sidan av Honom får åkallas. Verserna understryker att moskén är en plats där Guds namn ofta nämns och som de troende har i uppdrag att bevara och hålla i gott skick.

*„Moskéerna tillhör Gud; åkalla därför ingen vid sidan av Gud.”
(Koranen 72:18, parafras)*

Profeten Muhammed framhöll moskéns andliga värde särskilt tydligt. Enligt en välkänd hadith hör den vars hjärta är fäst vid moskén till de sju kategorier av människor som ska få skugga under Guds tron på Domens dag, då ingen annan skugga finns. Att bygga en moské för Guds skull beskrivs likaså som en handling med stor belöning. Moskén är därmed inte bara en samlingsplats utan en källa till andlig rening och växt för den enskilde.

Moskéns historiska ursprung och plats

Moskéns plats i islams historia går tillbaka till religionens allra första tid. När profeten Muhammed under utvandringen (hijra) från Mekka till Medina år 622 e.Kr. stannade i byn Quba strax söder om Medina, var det första han gjorde att grunda en moské. Quba-moskén räknas därför som den första moskén i islams historia, och profeten lade själv de första stenarna till dess grund medan följeslagarna fullbordade bygget.

Quba-moskén omnämns i Koranen som „en moské som från första dagen

har vilat på gudsfruktan” (sura al-Tawba 9:108). Profeten brukade besöka den för att be, och enligt traditionen sade han att den som renar sig hemma och sedan ber två *rak'a* i Quba-moskén får en belöning likvärdig en *'umra* (den mindre vallfärden).

Kort därefter, vid ankomsten till Medina, lät profeten uppföra Profetens moské (al-Masjid al-Nabawi). Denna första moské var till en början mycket enkel: pelarna bestod av palmstammar och taket av palmblad, och själva gårdsplanen användes för bön. Moskén fungerade dock inte enbart som böneplats, utan som ett allomfattande centrum för det framväxande muslimska samhället – för undervisning, rådslag, rättsskipning och omsorg om behövande. Den satte därmed mönstret för moskéns mångsidiga roll genom hela den islamiska historien.

I sunnitisk tradition intar tre moskéer en särskild rangordning vad gäller helgd: den heliga moskén i Mekka (al-Masjid al-Haram) som omsluter Kaba, Profetens moské i Medina (al-Masjid al-Nabawi) och al-Aqsa-moskén i Jerusalem. Bön i dessa moskéer tillskrivs i hadithlitteraturen särskilt stor belöning. Mekka utgör dessutom den riktning – *qibla* – som alla muslimer vänder sig mot under bönen, var i världen de än befinner sig.

Moskéns position i det muslimska samhället

Moskén intar en central position som långt överskrider den rena bönefunktionen. Redan från profetens tid i Medina var moskén navet i samhällslivet, och denna roll har bestått. Inom sunnitisk islam fyller moskén i praktiken flera samverkande funktioner:

- Böneplats: framför allt för de fem dagliga bönerna och den obligatoriska fredagsbönen (*jumu'a*), då gemenskapen samlas till predikan (*khutba*) och gemensam bön.
- Lärdomscentrum: en plats för att studera Koranen, profetens sunna, trosläran (*aqida*) och profetens livshistoria (*sira*). Historiskt växte stora lärosäten fram ur moskéernas undervisningskretsar.
- Socialt och gemenskapsbyggande centrum: moskén samlar människor över gränser av härkomst, nationalitet och social ställning, och fungerar som mötesplats för både nya och gamla medlemmar i gemenskapen.
- Plats för välgörenhet och omsorg: insamling och fördelning av allmosor (*zakat* och *sadaqa*) har traditionellt knutits till moskén.

- Andlig tillflykt: en plats för stillhet och eftertanke, där den troende lämnar det världsliga utanför. Att slå sig ner i moskén med avsikt att dyrka Gud (i'tikaf) är i sig en form av tillbedjan.

En viktig princip i sunnitisk rätt är att moskén, när den väl upprättats, blir en from stiftelse (waqf). Den upphör att vara grundarens egendom och tillhör i stället Gud och gemenskapen för all framtid. Detta understryker moskéns ställning som en gemensam, varaktig tillgång snarare än privat egendom.

Varför moskén? Teologiska och sociala skäl

Frågan om varför moskén är så central kan besvaras på flera plan. Teologiskt är moskén platsen där relationen mellan människa och Gud förverkligas genom bönen, islams andra pelare. Även om bönen kan förrättas nästan var som helst – profeten lärde att hela jorden gjorts till en böneplats för muslimerna – är den gemensamma bönen i moské starkt rekommenderad och tillmäts större belöning än den enskilda bönen.

Den gemensamma bönen, och i synnerhet fredagsbönen, fyller en viktig funktion för sammanhållningen. När de troende står sida vid sida i raka led, vända mot samma *qibla*, oavsett härkomst eller status, gestaltas islams idé om jämlikhet och enhet (*umma*) på ett konkret sätt. Moskén blir därmed en plats där den andliga och den sociala dimensionen av tron möts.

Att profeten gjorde grundandet av en moské till sin allra första handling både i Quba och i Medina förstås i traditionen som ett tydligt tecken på moskéns prioritet. Den utgör grundstenen för ett muslimskt samhälle: utan en plats för gemensam bön, undervisning och samling saknar gemenskapen sitt naturliga centrum. Regelbunden närvaro i moskén ses dessutom som ett medel för att förbli ståndaktig i tron.

Moskéns arkitektur och centrala element

Moskéns utformning varierar mellan olika tider, regioner och kulturer, men några centrala element återkommer i de flesta moskéer och är direkt

knutna till bönen och dess riktning:

Mihrab: en nisch i väggen som markerar qibla, det vill säga riktningen mot Kaba i Mekka. Mihraben är böneriktningens fokuspunkt och är ofta den mest påkostat utsmyckade delen av moskén, gärna med kalligrafiska inskriptioner ur Koranen. Imamen, som leder bönen, står framför mihraben.

Minbar: en predikstol i form av en trappa, vanligen placerad till höger om mihraben, varifrån imamen håller predikan (khutba), framför allt vid fredagsbönen.

Minaret: ett torn intill eller anslutet till moskén, från vilket böneutroparen (mu'adhhdhin) traditionellt kallar till bön (adhan) fem gånger om dagen. I dag används ofta högtalare för samma ändamål.

Qibla-väggen: den vägg i vilken mihraben är infälld och som anger böneriktningen. Eftersom den utgör böneriktningens fokus är den ofta den rikast utsmyckade delen av byggnaden.

Tvagningsplats och bönehall: utanför eller i anslutning till bönehallen finns en plats för den rituella tvagningen (wudu), som ska utföras före bönen. Bönehallens golv är vanligtvis täckt av mattor, ofta med linjer som hjälper de bedjande att stå i raka led. I enlighet med islams förbud mot bildframställning av levande varelser saknar moskén statyer och avbildningar; i stället pryds väggarna typiskt av arabisk kalligrafi och geometriska mönster.

Regler och etikett i moskén

Eftersom moskén betraktas som Guds hus omges den av särskild aktsamhet och vissa beteenderegler. Den besökande ska vara rituellt ren och utföra tvagning före bönen. Moskén ska hållas ren och välvårdad, och ett värdigt uppträdande förväntas. Enligt traditionen avråddes från sådant som högljudda dispyter, affärstransaktioner och annat som strider mot platsens helgd. Renlighet, lugn och vördnad är ledord för hur den troende förhåller sig i moskén.

Avslutning

Moskén är inom sunnitisk islam inte enbart en plats för bön utan ett vitalt centrum för enhet, lärande och andlig växt. Den för samman det andliga och det sociala: gudshuset där Gud ensam dyrkas är samtidigt gemenskapens hjärta. Från profeten Muhammeds enkla moské i Medina till dagens stora moskéer världen över har denna dubbla roll bestått. Moskén påminner den troende om livets yttersta syfte – att dyrka Gud – och utgör samtidigt en av de starkaste sammanhållande institutionerna i det muslimska samhället.

Källförteckning

Nedanstående källor har använts som underlag för artikeln. Koran- och hadithhänvisningar i texten återges i parafraas enligt etablerad sunnitisk tolkningstradition.

1. MuslimSG (Islamic Religious Council of Singapore), „The importance of mosques in Islam”.
<https://muslim.sg/articles/the-importance-of-mosques-in-islam>
2. QuranReading.com, „Importance of Mosque the Place of Worship in Islam”.
<https://www.quranreading.com/blog/importance-of-mosque-the-place-of-worship-in-islam>
3. Qur'an Gallery, „Mosque (Masjid): The Heart of the Islamic Community”.
<https://qurangallery.app/topics/mosque-masjid-islamic-community-hub>
4. QuranForKids, „All About The Mosque (Masjid) in Islam”.
<https://quranforkids.com/all-about-mosque-masjid-islam/>
5. AboutIslam, „The First Mosque the Prophet Muhammad Built in Madinah”.
<https://aboutislam.net/reading-islam/research-studies/the-first-mosque-the-prophet-muhammad-built-in-madinah/>
6. Saudipedia, „Quba Mosque”.
<https://saudipedia.com/en/article/436/religion/mosques/quba-mosque>
7. The Metropolitan Museum of Art, „The Mosque” (Art of the Islamic World).
<https://www.metmuseum.org/learn/educators/curriculum-resources/art-of-the-islamic-world/unit-one/the-mosque>

8. Khan Academy, „Introduction to mosque architecture”.
<https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/introduction-cultures-religions-apah/islam-apah/a/introduction-to-mosque-architecture>
9. The Pluralism Project (Harvard University), „Mosque, Minaret and Mihrab”. <https://pluralism.org/mosque-minaret-and-mihrab>
10. Islamic Info Center, „Islam Place of Worship: A Complete Guide to Mosques”. <https://islamicinfocenter.com/islam-place-of-worship/>